

Мукачівський державний університет
Кафедра туризму і рекреації

Організація підприємницької діяльності в туризмі

методичні рекомендації до вивчення дисципліни

для студентів денної та заочної форм навчання
спеціальності 242 «Туризм»
ОС «Бакалавр»

Мукачево
МДУ 2018

УДК

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 5 від 19 грудня 2018 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри туризму і рекреації
протокол № 7 від 23 листопада 2018 р.*

Укладачі

О.О. Маслиган – к.е.н., доцент кафедри туризму і рекреації МДУ

Н.С. Кампов – ст. викладач кафедри туризму і рекреації МДУ

Рецензент

Організація підприємницької діяльності в туризмі: методичні рекомендації до вивчення дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 242 «Туризм» ОС «Бакалавр» / укладачі: О.О.Маслиган, Н.С.Кампов (к-сть д/а 1,03)

Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Організація підприємницької діяльності в туризмі» містять перелік питань за темами дисципліни, вихідні дані щодо їх вивчення; питання та завдання для самоконтролю і контролю досягнутих результатів навчання; список рекомендованих джерел.

© МДУ, 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Зміст питань за модулями та темами дисципліни, методичні вказівки щодо їх вивчення	6
Питання та завдання для самоконтролю та контролю досягнутих результатів навчання.....	22
Критерії оцінювання аудиторної та СРС.....	24
Список рекомендованих джерел.....	27

ВСТУП

Мета дисципліни. В умовах регіонального розвитку проблеми підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери можна вирішити за рахунок активізації підприємницької діяльності в регіонах України. Одним із способів об'єднання зусиль підприємців і місцевих органів державної влади для покращення туристичної привабливості території є формування регіональних стратегій розвитку територіально-виробничих форм підприємництва в сфері туризму. Так, метою курсу є формування у студентів ставлення до підприємництва як до стратегічного фактору та внутрішнього джерела стійкого економічного розвитку і матеріального забезпечення добробуту населення країни в ринкових умовах господарювання.

Успішний туристичний бізнес відіграє позитивну роль в економіці, а саме: створює нові робочі місця і виступає найчастіше піонером освоєння нових районів і каталізатором прискореного розвитку національної економіки; слугує механізмом перерозподілу національного доходу на користь країн, що спеціалізуються на туризмі; є мультиплікатором зростання національного доходу, зайнятості і зростання місцевої інфраструктури і росту рівня життя місцевого населення; є ефективним засобом охорони природи і культурної спадщини, оскільки саме ці елементи становлять основу його ресурсної бази. Крім того, підприємницька діяльність в туризмі характеризується високою ефективністю і швидкою окупністю інвестицій.

Предметом вивчення дисципліни є розгляд теоретико-методологічних засад та особливостей підприємництва у сфері рекреації та туризму.

Дисципліна вивчає форми та механізми організації підприємницької діяльності в сфері туризму і рекреації для забезпечення добробуту населення країни в ринкових умовах господарювання.

Основними завданнями самостійного вивчення курсу є ознайомити студентів з індустрією туризму і необхідністю її організації та опанування знань щодо:

- основних нормативних актів, які регулюють підприємницьку діяльність у сфері туризму;
- важливих категорій, поняття та термінів дисципліни;
- особливостей організації підприємств туристичного бізнесу;
- методів і способів господарювання у сфері туристичного бізнесу;
- основних адміністративно-правових форм підприємницької діяльності у сфері туристично бізнесу.

Вивчення вказаних питань забезпечить формування у майбутнього спеціаліста таких якостей, як здатність організовувати власну підприємницьку діяльність в сфері туризму.

Виклад змісту дисципліни здійснюватиметься за принципом переходу від загальних теоретичних понять до практичних питань, що безпосередньо використовуватимуться в роботі підприємств сфери туризму.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати: основні нормативні акти, які регулюють підприємницьку діяльність у сфері туризму; важливі категорії, поняття; особливості організації підприємств туристичного бізнесу; методи і способи господарювання; основні адміністративно-правові форми підприємницької діяльності у сфері туристично-готельного бізнесу; систему оподаткування туристичного бізнесу; основні етапи організації підприємницької діяльності у сфері послуг;

вміти: правильно обрати найприйнятнішу організаційно-правову форму підприємницької діяльності у сфері туризму, обґрунтувати вибір підприємницької ідеї; · сформулювати засновницькі документи організації, скласти бізнес-план до вибраної ідеї, працювати з нормативними актами, що стосуються цієї сфери.

володіти: навичками роботи із законодавчими, нормативними та інструктивними документами з питань організації підприємницької діяльності.

Опис форм, методів і видів самостійної роботи студента (далі СРС):

- 1) пошук і робота з навчальною та довідковою літературою (конспектування, складання планів, тез, оформлення інформації в схеми, таблиці, графіки тощо);
- 2) виконання індивідуальних завдань за питаннями теми (написання рефератів, доповідей і виступ з ними на семінарських заняттях);
- 3) вивчення літературних джерел.

ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА МОДУЛЯМИ ТА ТЕМАМИ ДИСЦИПЛІНИ, МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ЇХ ВИВЧЕННЯ

Змістовий модуль 1

Економічні, організаційні та правові засади підприємницької діяльності в туризмі

Тема 1. Основні засади підприємницької діяльності

Зміст питань за темою

Сутність підприємництва як особливого виду економічної активності. Основні характерні ознаки підприємництва.

Роль підприємництва в умовах розвитку ринкової економіки. Конституційні основи здійснення підприємницької діяльності в Україні. Нормативно-правове регулювання підприємницької діяльності.

Зміст питань, винесених на СРС

Основні ознаки підприємницької діяльності.

Основні вимоги соціальної відповідальності підприємців у сучасному суспільстві:

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Поняття підприємництва має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки значна частина норм законодавства стосується лише такого роду діяльності. Особливого значення це набуває при застосуванні імперативних норм, що регламентують санкції за порушення законодавства про підприємництво.

При визначенні теоретичної основи підприємництва слід концентрувати увагу на підприємстві як процесі, що має такі ознаки: 1) інноваційний характер; 2) постійність і цілеспрямованість. Такий підхід дозволяє підкреслити динаміку підприємництва як діяльності. Разом з тим така теоретична специфічність (заважаючи на узагальненість і брак низки специфічних рис підприємництва) має бути покладена в основу законодавчого визначення підприємницької діяльності, що надасть змогу відрізнити її від інших видів діяльності. Виходячи з такого симплексу підприємницька діяльність – це спрямована на одержання прибутку економічна діяльність щодо виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг, за умови що вона має такі характерні ознаки:

- самостійна, ініціативна, творча, інноваційна, систематична та ризикова, правомірна:

- має соціально відповідальний характер,

- здійснюється легітимним суб'єктом, який несе самостійну юридичну відповідальність.

Роль підприємництва в умовах розвитку ринкової економіки полягає у тому, що воно:

- впливає на структурну перебудову в економіці та забезпечує збільшення обсягів виробництва і надання послуг, інвестиційної діяльності та на формування інфраструктури бізнесу;

- сприяє розвитку перспективних напрямків господарської діяльності;
- сприяє здійсненню інноваційних процесів, швидшому оновленню техніко-технологічної бази і номенклатури продукції;
- створює сприятливе середовище для конкуренції;
- забезпечує сильнодіючі стимули до високоефективної праці;
- створює нові робочі місця.

Основні засади підприємницької діяльності встановлює підприємницьке законодавство (або сукупність нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері підприємництва.). У підприємницькому законодавстві як самостійній галузі законодавства України можна виділити три блоки нормативно-правових актів:

- 1) Конституція України, що містить норми про підприємництво;
- 2) блок спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність;
- 3) нормативно-правові акти, що містять окремі норми або їх сукупність, які регулюють підприємництво (наприклад, Цивільний кодекс України).

Тема 2. Зміст підприємницької діяльності. Місце підприємництва у суспільстві

Зміст питань за темою

Підприємництво як елемент бізнесу, як вид господарської діяльності.

Свобода та принципи підприємницької діяльності. Умови розвитку підприємництва. Суб'єкти підприємницької діяльності. Підприємство туристичного бізнесу як суб'єкт підприємницької діяльності. Поняття та значення туристичного бізнесу в економіці. Сутність та особливості підприємницької діяльності у туристичному бізнесі.

Зміст питань, винесених на СРС

Принципи підприємництва. Свобода підприємницької діяльності. Умови розвитку підприємництва.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Підприємництво як економічний феномен є категорією бізнесу. У господарській практиці категорії «підприємництво» і «бізнес» часто ототожнюють. Разом з тим, це не тотожні, хоча дуже близькі за значенням поняття. Слід зазначити, що бізнес - поняття ширше, ніж підприємництво,

оскільки охоплює всі відносини, що виникають між усіма учасниками ринкової економіки, включаючи: підприємців; споживачів; найманих працівників; державні структури.

Підприємництво в Україні здійснюється за наступними принципами:

- вільний вибір видів діяльності, які не заборонені чинним законодавством;
- залучення на добровільних засадах для здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і фізичних осіб;
- самостійного формування програми виробничої та інших видів діяльності;
- самостійного вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється;
- встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до чинного законодавства;
- вільного найму працівників для здійснення підприємницької діяльності;
- залучення і використання всіх видів ресурсів, якщо це не заборонено або не обмежено чинним законодавством;
- вільне розпорядження прибутком, що залишається після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених чинним законодавством;
- самостійне здійснення підприємцем – юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Важливою складовою підприємництва є економічна свобода суб'єктів господарювання, яка означає право розпочинати або припиняти власну справу, купувати будь-які ресурси, використовувати будь-яку технологію, виробляти продукцію і пропонувати її для продажу, вкладати кошти на свій розсуд і під власну фінансову і майнову відповідальність.

Розвиток підприємства як одного із суб'єктів ринку, відбувається шляхом здійснення автономної господарчої діяльності на фоні взаємодії з іншими суб'єктами. При цьому в галузі туризму підприємництво може розвиватися на фоні взаємодії щодо забезпечення ефективного використання існуючої і створення нової матеріально-технічної бази туризму, збільшення валютних надходжень у бюджет держави, кооперування коштів суб'єктів туристської діяльності, зайнятості населення, задоволення його різноманітних потреб.

Головна мета підприємництва в туризмі полягає в розробленні маршрутів, формуванні туристичних потоків за обраними маршрутами, у виробництві туристичних товарів і наданні туристичних послуг, комплектуванні туристичного продукту відповідно до попиту споживачів з вигодою (прибутком) для себе.

Основними суб'єктами підприємницької діяльності у туризмі є туристичні оператори (туроператори), туристичні агенти (турагенти) та інші структури (дилери).

Тема 3. Види підприємництва

Зміст питань за темою

Типологія підприємництва. Основні види підприємницької діяльності.

Характеристика виробничої підприємницької діяльності. Форми підприємництва. Види підприємництва.

Характеристика посередницької підприємницької діяльності. Основні форми посередницького підприємництва.

Комерційне підприємництво.

Зміст питань, винесених на СРС

Виробнича підприємницька діяльність.

Посередницька підприємницька діяльність.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Підприємницька діяльність здійснюється як:

- виробниче підприємництво або діяльність, яка безпосередньо пов'язана з виробництвом продукції, робіт, послуг, інформації для подальшої реалізації покупцям, споживачам. Така діяльність орієнтована на одержання прибутку в результаті продажу виробленої продукції, виконаних робіт, послуг. Типологія виробничого підприємництва це традиційне та інноваційне підприємництво;

- посередницька діяльність передбачає виконання посередницької функції посередниками (ними є фізичні або юридичні особи, що представляють на ринку інтереси виробників чи споживачів). Така діяльність орієнтована на інтегрування економічних інтересів виробників і споживачів, поєднання їх у єдиний ланцюг підприємницької угоди. Розрізняють агентування, торгівельно-комерційну діяльність та ін.

Окремою ланкою виділяють комерційне підприємництво. Воно характеризується насамперед тим, що визначальну роль тут відіграють товарно-грошові та торгово-обмінні операції.

Тема 4. Економічні та правові засади підприємництва

Зміст питань за темою

Матеріальна основа підприємницької діяльності.

Економічна свобода - як основна умова розвитку бізнесу. Рушійні сили бізнесу.

Обмеження і ліцензування підприємницької діяльності в туризмі.

Основні обов'язки підприємців. Програма державної підтримки підприємництва.

Загальні гарантії прав підприємців.

Зміст питань, винесених на СРС

Матеріальна основа підприємницької діяльності.

Економічна свобода - як основна умова розвитку бізнесу.

Рушійні сили бізнесу.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

У Конституції України визначено, що «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом». Разом з тим законодавчими актами передбачено два типи обмежень у здійсненні підприємницької діяльності:

Деякі види діяльності можуть здійснювати тільки державні підприємства.

Окремі види діяльності потребують спеціального дозволу (ліцензії). Так, згідно із ст. 17 Закону України «Про туризм», ліцензування туроператорської діяльності здійснюється з метою створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, захисту навколишнього природного середовища, підвищення рівня туристичного обслуговування.

Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності були розроблені Державним агентством України з туризму та курортів і затверджені наказом Міністерства інфраструктури України 10 липня 2013 р. Вони створюють правову основу діяльності органу ліцензування, встановлюють чіткі прозорі вимоги до туроператорів. У зв'язку із скасуванням ліцензування турагентської діяльності встановлені вимоги щодо:

- оформлення повноважень, наданих туроператором турагенту на посередницьку діяльність з реалізації комплексу туристичних послуг, сформованих туроператором;

- інформування органу ліцензування у разі настання нещасного випадку, заподіяння шкоди життю чи здоров'ю туриста, пов'язаних з наданням послуг з перевезення та розміщення в період надання обумовлених договором на туристичне обслуговування послуг.

Підприємство при провадженні туроператорської діяльності має дотримуватися таких організаційних вимог:

- надавати туристичні послуги в обсягах та в строки, обумовлені умовами договору на туристичне обслуговування;

- виконувати вимоги законодавства України в сфері міграції, протидії торгівлі людьми;

- інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів.

У туроператора повинні зберігатися:

- ліцензія на провадження туроператорської діяльності;
- документи, що підтверджують фінансове забезпечення цивільної відповідальності;
- угоди із страховиками, які повинні передбачати надання медичної допомоги туристам та відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в місці тимчасового перебування;
- договори на туристичне обслуговування з туристами.

Туристичне підприємство зобов'язано повідомляти орган ліцензування про всі зміни даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії. У разі виникнення таких змін туроператор зобов'язаний протягом десяти робочих днів подати до органу ліцензування відповідне повідомлення у письмовій формі разом з документами або їх нотаріально засвідченими копіями, які підтверджують зазначені зміни.

Тема 5. Організаційні основи підприємництва.

Зміст питань за темою

Поняття, сутність та складові середовища підприємницької діяльності.

Формування підприємницького середовища в туристичному бізнесі. Соціально-культурне середовище. Технічне середовище. Географічне середовище. Інституційне середовище.

Зовнішнє середовище. Фактори прямої та непрямої дії.

Політико-правове середовище підприємництва. Функції держави відносно бізнесу.

Внутрішнє підприємницьке середовище.

Система мотивів підприємницької діяльності. Спонукальні мотиви підприємницької діяльності. Основні чинники мотивації.

Зміст питань, винесених на СРС

Система мотивів підприємницької діяльності.

Спонукальні мотиви підприємницької діяльності. Основні чинники мотивації.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Підприємницька діяльність можлива лише за наявності ефективного підприємницького середовища. Підприємницьке середовище – це соціально-економічна система, яка характеризується наявністю економічної свободи, присутністю підприємницького корпусу, домінуванням ринкових економічних зв'язків та наявністю і можливістю використання необхідних ресурсів.

Підприємницьке середовище поділяється на внутрішнє та зовнішнє.

Внутрішнє середовище підприємства – це механізм життєдіяльності підприємства, що забезпечує його самовідтворення. Таке середовище це синтез елементів, які знаходяться під постійним наглядом і впливом підприємця. Він

самостійно і директивно формує внутрішнє середовище, здійснює моніторинг за його станом. Основними елементами внутрішнього середовища є: підприємець; місія підприємства; цілі підприємства; працівники; технології; ресурси; структура управління; результат діяльності підприємства тощо.

Зовнішнє середовище підприємства – це структурно-просторове оточення, яке складається з факторів впливу на функціонування підприємства. За системою класифікації до окреслених факторів віднесені: за сферою оточення (мікросередовище і макросередовище); за ступенем впливу (фактори прямого впливу і фактори непрямого впливу); за характером дії (фінансово-економічні фактори, організаційно-правові фактори, соціально-психологічні фактори); за напрямком впливу (стимулюючі, стримуючі).

Окреслена специфіка формує для туристичного підприємства специфічне середовище:

- соціально-культурне (або сили, що впливають з поведінки людини);
- технічне (або сили, що сприяють створенню нових технологій, завдяки яким виникають нові товари і маркетингові можливості);
- географічне (представлене як сукупність предметів живої і неживої природи, залучених на даному етапі розвитку суспільства у процес суспільного життя і які, таким чином, є необхідними умовами існування і розвитку суспільства);
- інституційне (чіткий упорядкований набір інститутів, що визначають рамкові умови функціонування й розвитку економічних суб'єктів);
- зовнішнє (або структурно-просторове оточення).

Тема 6. Державна економічна політика в сфері господарювання

Зміст питань за темою

Форми реалізації державної економічної політики. Основні напрями економічної політики.

Засоби державного регулювання підприємницької діяльності.

Ліцензування, патентування підприємницької діяльності в туризмі. Технічне регулювання у підприємницькій діяльності.

Облік і звітність підприємства. Поняття, цілі та завдання державної звітності. Види державної звітності. Фінансова звітність. Статистична звітність.

Ризик підприємницької діяльності та засоби протидії йому. Основні види підприємницького ризику.

Зміст питань, винесених на СРС

Ліцензування, патентування підприємницької діяльності в туризмі. Технічне регулювання підприємницької діяльності.

Ризик підприємницької діяльності та засоби протидії йому. Основні види підприємницького ризику.

Облік і звітність підприємства. Поняття, цілі та завдання державної звітності. Види державної звітності. Фінансова звітність. Статистична звітність.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. Але відповідно до законодавства України вони беруть участь в господарській діяльності (ст. 8 ГКУ) на основі реалізації державної економічної політики.

Так, у сфері господарювання держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику, спрямовану на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому.

Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою, є:

– структурно-галузева політика, спрямована на здійснення державою прогресивних змін у структурі народного господарства, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення;

– інвестиційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним;

– амортизаційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання найбільш сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі;

– політика інституційних перетворень, спрямована на формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформування відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації та націоналізації виробничих фондів, забезпечення на власній основі розвитку різних форм власності і господарювання, еквівалентності відносин обміну між суб'єктами господарювання, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання та ліквідацію будь-яких протизаконних економічних структур;

– цінова політика, спрямована на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями

та видами господарської діяльності, забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін;

– антимонопольно-конкурентна політика, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально-орієнтованої економіки;

– бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу;

– податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єкти господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів;

– грошово-кредитна політика, спрямована на забезпечення народного господарства економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки;

– валютна політика, спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання;

– зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Технічне регулювання у сфері господарювання здійснюється на основі: технічних регламентів; стандартів; кодексу ustalеної практики; класифікаторів; технічних умов.

Держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах:

- збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин - за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності;
- фінансових, кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин - за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни;
- цін і ціноутворення - з питань додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і послуги;
- монополізму та конкуренції - з питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства;
- земельних відносин - за використанням і охороною земель; водних відносин і лісового господарства - за використанням та охороною вод і лісів, відтворенням водних ресурсів і лісів;
- виробництва і праці - за безпекою виробництва і праці, додержанням законодавства про працю; за пожежною, екологічною, санітарно-гігієнічною безпекою; за дотриманням стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності;
- споживання - за якістю і безпечністю продукції та послуг;
- зовнішньоекономічної діяльності - з питань технологічної, економічної, екологічної та соціальної безпеки.

Змістовий модуль 2

Особливості здійснення підприємницької діяльності в туризмі

Тема 7. Процес створення підприємницької діяльності господарської організації

Зміст питань за темою

Основні етапи створення суб'єкта підприємницької діяльності. Основні обов'язки засновників із створення підприємства.

Установчі документи підприємства. Основні умови установчого договору. Характеристика статуту. Процес державної реєстрації юридичної особи та суб'єкта підприємницької діяльності.

Припинення діяльності підприємницької організації. Загальний порядок ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Виділяють такі етапи процесу створення суб'єкта господарювання:

1. Прийняття рішення про створення та розробка установчих документів.
2. Організація та формування майнової бази.
3. Організація та проведення установчих зборів.

4. Державна реєстрація створеного суб'єкта.

При цьому створення складається з небагатьох етапів, але ці етапи складні і їх виконання потребує певний час, а також отримання низки документів і дозволів, для того щоб набути статус суб'єкта господарювання. Слід зазначити, що в цьому разі специфічним є право засновництва, яке реалізується через волевиявлення громадянина реалізувати надані йому права щодо: об'єднання свого приватного майна з майном інших громадян для створення статутного капіталу, заснування, укладення установчого договору, прийняття статуту і проведення державної реєстрації заснованого ним підприємства кооперативного або корпоративного типу (товариства); взяття на себе прав та обов'язків як члена або учасника-акціонера, реалізації свого права на придбання акцій в інших осіб тощо. Такі права притаманні сільськогосподарським підприємствам кооперативного та корпоративного типу та деталізуються у нормах законодавства.

Згідно зі ст. 57 ГК України установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання.

Стосовно змісту установчих документів, вимоги до нього зазначаються у різних законах.

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців проводиться державним реєстратором виключно у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення або у районній державній адміністрації за місцезнаходженням юридичної особи або за місцем проживання фізичної особи – підприємця.

Реєстрація юридичних осіб

Для проведення реєстрації юридичної особи державному реєстратору подаються документи, які він перевіряє на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи. Якщо таких підстав немає, державний реєстратор до реєстраційної картки вносить ідентифікаційний код заявника та робить запис до Єдиного державного реєстру про державної реєстрації юридичної особи.

Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису є датою державної реєстрації юридичної особи.

Строк не повинен перевищувати три робочих дні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи.

Документи: паспорт; заповнена реєстраційна картка; копія рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи у випадках, передбачених законом; два примірники установчих документів; документ, що засвідчує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб.

За проведення державної реєстрації юридичних осіб сплачується реєстраційний збір.

Держання реєстрація припинення діяльності юридичної особи

Для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення щодо припинення юридичної особи засновники (учасники) юридичної особи або уповноважені ними орган чи особа повинні подати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору такі документи:

- нотаріально посвідчену копію рішення засновників (учасників) або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи;
- документ, що підтверджує внесення плати за публікацію повідомлення про прийняття засновниками (учасниками) або уповноваженим ними органом рішення щодо припинення юридичної особи у спеціалізованому друкованому засобі масової інформації.

Слід пам'ятати, що:

- свідоцтво про реєстрацію фізичної особи-підприємця та юридичної особи повинно бути оформлено державним реєстратором і видано заявнику не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації;
- свідоцтво про державну реєстрацію підписується державним реєстратором та засвідчується його печаткою;
- у разі подання документів поштою підписи на реєстраційних картках мають бути нотаріально посвідчені.

Реєстрація фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності.

Для проведення державної реєстрації фізичної особи - підприємця, державному реєстратору подаються документи для їх перевірки на відсутність підстав для відмови у проведенні реєстрації.

Якщо таких підстав немає, реєстратор повинен внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця на підставі відомостей реєстраційної карт.

Дата внесення до Єдиного державного реєстру є датою державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Строк реєстрації не повинен перевищувати два робочих дні з дати надходження документів і не пізніше наступного дня фізична особа-підприємець отримує свідоцтво про державну реєстрацію, яке має бути оформлено державним реєстратором і видано заявнику не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації фізичної особи-підприємця зобов'язаний передати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про реєстрацію фізичної особи-підприємця із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості з

реєстраційної картки на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця для взяття його на облік.

Документи: паспорт; заповнена реєстраційна картка; копія договору про включення заявника до Державного реєстру фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів; документ, що підтверджує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця

За проведення державної реєстрації - підприємця - оплачується збір. Документом, що підтверджує внесення реєстраційного збору, є копія квитанції, виданої банком, або копія платіжного доручення з відміткою банку.

Для державної реєстрації документи подаються заявником особисто, реєстратору й додатково пред'являється паспорт.

Тема 8. Майнова основа підприємницької діяльності

Зміст питань за темою

Майно у сфері господарювання. Формування майнової бази. Джерела формування майна. Форми обліку майна.

Майно підприємства.

Майнові відносини в об'єднанні підприємств.

Прибуток як показник фінансових результатів підприємницької діяльності.

Зміст питань, винесених на СРС

Прибуток як показник фінансових результатів підприємницької діяльності.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

Для здійснення підприємницької діяльності суб'єкт підприємницької діяльності повинен мати майно. Належність майна конкретного суб'єкта ґрунтується на речових правах, або праві власності.

Право власності в суб'єктивному розумінні є основним речовим правом у сфері господарювання, зміст якого складають повноваження (права) власника щодо володіння, користування і розпорядження належним йому майном при здійсненні господарської діяльності.

Володіння – це закріплення матеріальних благ за конкретними власниками – індивідами і колективами, фактичне утримання речі у сфері господарювання цих осіб.

Користування – це вилучення з речей їхніх корисних властивостей, які дають можливість задовольнити відповідні потреби індивіда чи колективу.

Розпорядження – це визначення власником юридичної або фактичної долі речі.

Майно підприємства формується при його створенні, тобто це грошові та матеріальні внески засновників. Згідно з законом «Про підприємства в Україні» засновниками підприємств можуть бути: власник або власники майна;

уповноважений власником (власниками) орган чи підприємство, організація; трудовий колектив у випадках і порядку, передбачених законодавством України.

Розмір і порядок утворення майна мають бути визначеними в установчих документах. Так, в установчому договорі узгоджуються загальний обсяг витрат, що передбачаються для підприємства, статутний фонд і його частка в загальному обсязі витрат; вклади засновників у речовій формі. При цьому за формою власності на майно підприємства підприємницька діяльність може бути приватною, загальнодержавною, муніципальною (комунальною), а також здійснюватися з використанням майна, яке є у власності громадських об'єднань (організацій). При цьому держава не може встановлювати обмеження або переваги у здійсненні підприємницької діяльності в залежності від знаходження майна у приватній, загальнодержавній, муніципальній, (комунальній) власності або власності громадських об'єднань (організацій).

Джерелами формування майна підприємця є: грошові та матеріальні внески засновників; доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку; інші джерела, не заборонені законодавством України.

Тема 9. Організація діяльності та стратегія розвитку підприємництва в сфері туризму. Планування діяльності

Зміст питань за темою

Сутність та види планування підприємницької діяльності. Методи вибору генеральної стратегії. Базова стратегія.

Порядок розробки бізнес-плану. Типова структура бізнес-плану створення суб'єкта підприємницької діяльності.

Зміст питань, винесених на СРС.

Ресурсний метод планування.

Цільовий метод планування.

Метод екстраполяції.

Інтеполятивний метод.

Способи розрахунку планових показників.

Планування зверху вниз і знизу вверх.

Змішаний спосіб планування. Ціловий спосіб планування.

Короткий конспект лекцій для підготовки до практичних занять та семінарів

На практиці застосовується стратегічне, довгострокове, короткострокове, а також поточне планування. Кожний із зазначених видів планування має свою методологію, форми і методи ув'язки і розрахунку показників.

Стратегічне планування - це бачення специфіки організації підприємницької діяльності в майбутньому, його місця і ролі в економіці та суспільно-економічному устрої країни, а також основних шляхів і засобів досягнення цього нового стану.

Методи вибору генеральної стратегії можна розділити на дві групи: за монопрофільної діяльності або за вузької номенклатури послуг, що пропонуються підприємством (методи однопродуктового аналізу); за диверсифікованого виробництва (методи «портфельного» аналізу). З-поміж методів однопродуктового аналізу найбільш науково обґрунтованим є метод PIMS.

На базі стратегічного планування здійснюється довгострокове планування на найближчі 3-5 рр. У ньому установки, зроблені в стратегічне планування, отримують економічне обґрунтування та уточнення з урахуванням тенденцій розвитку господарської ситуації. Результатом довгострокового планування є плани розвитку підприємства з різних видів його діяльності (реалізація, виробництво, витрати, фінанси тощо).

На основі цих планів здійснюється короткострокове планування. Його конкретним виразом є плани розвитку з періодом від 1 до 3 років. Їх особливість полягає в тому, що показники найближчого року коригуються щоквартально, а показники другого і третього років - кожні півроку або щорічно.

В силу динамічності процесів, що відбуваються в господарському та політичному житті країни, необхідно здійснювати поточне планування строком до 1 року. Його основою є короткострокові плани і поточні тенденції розвитку попиту і пропозиції. В ньому показники встановлюються на рік з розбивкою по кварталах. Вони також є ковзаючими планами, тобто на перші три місяці показники встановлюються жорсткі, незмінні, а в наступні 9 місяців піддаються коригуванню. В порівнянні з короткостроковими планами вони є більш детальними, особливо в області руху виробництва і запасів товарно-матеріальних цінностей, ціноутворення, витрат виробництва і т.д. Фактично в них відбувається ув'язка задач різних служб підприємства.

Але більш тісна координація різних служб підприємства відбувається шляхом календарного планування з його періодом дії, як правило, 10 днів. Це програми руху продукту і всіх чинників виробництва із зазначенням конкретних дат і служб, що відповідають за той чи інший вид діяльності.

Для новостворюваних підприємств або для здійснення будь-яких комерційних проектів, отримання позики або кредиту слід складати бізнес-плани.

Порядок складання бізнес-плану залежить від величини підприємства, характеру бізнесу, ринку, економічних, політичних факторів та іншого. Весь процес бізнес-планування включає такі етапи:

1. Вивчення методології бізнес-планування на основі літературних джерел.

2. Визначення цілей та головної мети – визнання акціонерів, одержання інвестицій, максималізація прибутку і тому подібне.

3. Визначення цільових читачів бізнес-плану, що пов'язано з метою бізнес-плану. Це можуть бути інвестори, акціонери, банки, менеджери вищого рівня керівництва.

4. Визначення структури бізнес-плану. Він може бути повним або скороченим – на рік чи два.

5. Збирання даних для кожного розділу бізнес-плану. Найважливіше значення для успіху бізнесу має маркетинговий аналіз, вивчення ринку, потенційних споживачів, можливостей конкурентів, слабких та сильних сторін фірми і урахування цих факторів у бізнес-плані.

6. Складання бізнес-плану. Вихідними є показники обсягів продаж товарної продукції, інвестицій. Практика показує, що бізнес-план має складатися фірмою самостійно або з допомогою консультантів. Написання бізнес-плану на замовлення, за дорученням має ряд недоліків.

7. Читання, вивчення бізнес-плану. Бізнес-план надається для читання незацікавленим особам високої кваліфікації. В процесі може бути проведена незалежна експертиза та ділова критика.

8. Дослідження ринку, план маркетингу, оцінка можливостей фірми щодо інвестицій, термінів початку виробництва, обсягів виробництва, фінансовий план, охорона середовища.

Існують також прийняті міжнародним суспільством методики написання бізнес-планів розроблені під егідою ЮНІДО. Методики та стандарти бізнес планування мають такі організації як ЄБРР, СБРР, ТАСІС. Міністерством економіки України в 2006-му році затверджені методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств. Найбільш вичерпним в інвестиційних колах вважається зміст бізнес-плану, розроблений українською інвестиційно-проектною компанією BFM Group Ukraine.

ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА КОНТРОЛЮ ДОСЯГНУТИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

1. Сутність підприємництва як особливого виду економічної активності. Основні характерні ознаки підприємництва.
2. Роль підприємництва в умовах розвитку ринкової економіки.
3. Конституційні основи здійснення підприємницької діяльності в Україні.
4. Нормативно-правове регулювання підприємницької діяльності.
5. Сутність та види планування підприємницької діяльності.
6. Методи вибору генеральної стратегії. Базова стратегія.
7. Порядок розробки бізнес-плану.
8. Типова структура бізнес-плану створення суб'єкта підприємницької діяльності.
9. Ресурсний метод планування.
10. Цільовий метод планування.
11. Метод екстраполяції.
12. Інтеполятивний метод.
13. Способи розрахунку планових показників.
14. Планування зверху вниз і знизу вверху.
15. Змішаний спосіб планування. Цільовий спосіб планування.
16. Основні етапи створення суб'єкта підприємницької діяльності.
17. Основні обов'язки засновників із створення підприємства.
18. Установчі документи підприємства.
19. Основні умови установчого договору.
20. Характеристика статуту підприємства.
21. Процес державної реєстрації юридичної особи та суб'єкта підприємницької діяльності.
22. Припинення діяльності підприємницької організації. Загальний порядок ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності.
23. Майно у сфері господарювання. Джерела формування майна.
24. Форми обліку майна. Майно підприємства.
25. Майнові відносини в об'єднанні підприємств.
26. Прибуток як показник фінансових результатів підприємницької діяльності.
27. Форми реалізації державної економічної політики. Основні напрями економічної політики.
28. Засоби державного регулювання підприємницької діяльності.
29. Ліцензування, патентування підприємницької діяльності в туризмі.
30. Технічне регулювання у підприємницькій діяльності.
31. Облік і звітність підприємства. Поняття, цілі та завдання державної звітності.
32. Види державної звітності. Фінансова звітність. Статистична звітність.

33. Ризик підприємницької діяльності та засоби протидії йому.
34. Основні види підприємницького ризику.
35. Підприємництво як елемент бізнесу, як вид господарської діяльності.
36. Свобода та принципи підприємницької діяльності.
37. Умови розвитку підприємництва.
38. Суб'єкти підприємницької діяльності.
39. Підприємство туристичного бізнесу як суб'єкт підприємницької діяльності.
40. Поняття та значення туристичного бізнесу в економіці.
41. Сутність та особливості підприємницької діяльності у туристичному бізнесі.
42. Типологія підприємництва. Основні види підприємницької діяльності.
43. Характеристика виробничої підприємницької діяльності.
44. Форми підприємництва.
45. Види підприємництва.
46. Характеристика посередницької підприємницької діяльності. Основні форми посередницького підприємництва.
47. Матеріальна основа підприємницької діяльності.
48. Економічна свобода - як основна умова розвитку бізнесу. Рушійні сили бізнесу.
49. Обмеження і ліцензування підприємницької діяльності в туризмі.
50. Основні обов'язки підприємців. Програма державної підтримки підприємництва.
51. Загальні гарантії прав підприємців.
52. Поняття, сутність та складові середовища підприємницької діяльності.
53. Формування підприємницького середовища в туристичному бізнесі.
54. Соціально-культурне середовище в туристичному бізнесі.
55. Технічне середовище в туристичному бізнесі.
56. Географічне середовище в туристичному бізнесі.
57. Інституційне середовище в туристичному бізнесі.
58. Зовнішнє середовище. Фактори прямої та непрямої дії.
59. Політико-правове середовище підприємництва.
60. Функції держави відносно бізнесу.
61. Внутрішнє підприємницьке середовище.
62. Система мотивів підприємницької діяльності.
63. Спонукальні мотиви підприємницької діяльності. Основні чинники мотивації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АУДИТОРНОЇ ТА СРС

СРС оцінюється в межах комплексної оцінки знань, виходячи із видів роботи та критеріїв оцінювання з урахуванням особливостей навчальної дисципліни, обсягу годин, що відведені навчальним планом.

Самостійна (індивідуальна) студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Критеріями оцінювання є:

при усних відповідях: повнота розкриття питання, логіка викладання, культура мови, емоційність та переконаність, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки та інших технічних засобів.

Критерії оцінювання відповіді студента на семінарському занятті

оцінка «відмінно» – вичерпна відповідь на питання семінарського заняття. Студент відповідає логічно, послідовно, систематично. Відповідь свідчить про глибоке знання матеріалу. Студент опанував основну й додаткову літературу з теми, рекомендованої планом семінарського заняття. Доповідає впевнено, творчо, у доповіді виявляє науковий підхід, не підглядає у конспект, доцільно використовує терміни, правильно пояснюючи їх. Правильно відповідає на більшість питань викладача та учасників семінарського заняття;

оцінка «добре» – студент виявляє досить повні знання матеріалу, не припускається у своїй відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану планом. Дає відповіді на питання викладача та учасників семінарського заняття. Доволі часто під час відповіді користується конспектом;

оцінка «задовільно» – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач сильно «прикутий» до конспекту, припускається помилок. Матеріал не повно розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх;

оцінка «незадовільно» – студент відповідає, читаючи з конспекту, без допомоги якого у матеріалі орієнтується слабо, допускає принципові помилки. Відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою. Матеріал не розкриває проблему; студент читає з конспекту, матеріал відповіді студента

розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладача та студентів відповіді не може.

Оцінювання тестових завдань

Студентом надані правильні відповіді на:

0–25 % тесту – оцінка «незадовільно»;

26–50 % тесту – оцінка «задовільно»;

51–75 % тесту – оцінка «добре»;

76–100 % тесту – оцінка «відмінно».

Оцінювання за чотирибальною системою

оцінка «відмінно» – студент повно і всебічно розкриває питання теми, винесені на самостійне опрацювання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідної теми і може аргументовано її доводити;

оцінка «добре» – загалом рівень знань студентів відповідає викладеному вище, але мають місце деякі упущення при виконанні завдань, винесених на самостійне опрацювання, обґрунтування неточні, не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами;

оцінка «задовільно» – студент розкрив питання, винесені на самостійне опрацювання, в загальних рисах, розуміє їх суть, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно і не самостійно;

оцінка «незадовільно» – студент не в змозі дати відповідь на поставлене запитання або відповідь неправильна, студент не розуміє суті питання, не може зробити висновки.

Розподіл вагових коефіцієнтів оцінювання навчальної дисципліни «Організація підприємницької діяльності в туризмі» для денної форми навчання

<i>Модульний контроль</i>		
АУДИТОРНА ТА САМОСТІЙНА РОБОТА		Екзамен
ЗМ1 – ЗМ2		
Лекційні, семінарські (практичні) заняття	Контрольний захід (контрольна робота)	
Середнє арифметичне оцінок за національною шкалою	оцінка за національною шкалою	оцінка за національною шкалою
$k_1 - 0,4$	$k_2 - 0,2$	$k_3 - 0,4$

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Інтервальна шкала	Оцінка в балах за шкалою ECTS	Оцінка ECTS	Відсоток студентів, які успішно склали сесію (без перескладання)	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
4,51-5,00	90 – 100	A	10	Високий (творчий)	відмінно
4,01-4,50	82-89	B	25	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре
3,51-4,00	75-81	C	30		
3,16-3,50	69-74	D	25	Середній (репродуктивний)	задовільно
2,51-3,15	60-68	E	10		
1,51-2,50	35-59	FX	-	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно з можливістю повторного складання
0,00-1,50	0-34	F			незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України [від 16 січня 2003 р.]. - К.: Істина, 2003. - 208 с.
2. Цивільний кодекс України [від 16 січня 2003 р.] //Відом. Верховної Ради України. -2003.-№ 40-44.- Ст. 356.
3. Донець Л.І. Основи підприємництва (CD): Реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ / Л.І. Донець, Н.Г. Романенко.- К: ЦУЛ, 2006.
4. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навч.посібник / Л.П.Дядечко - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224с.
5. Іванюта С.М. Підприємництво і бізнес-культура (CD): Навч. посібник для студ. ВНЗ. Реком. МОНУ/ С.М. Іванюта, В.Ф. Іванюта. - ЦУЛ, 2007
6. Ключевський І.І. Основи підприємництва: реєстрація, способи оподаткування, нормативна база, права та обов'язки: Посібник для приватного підприємця / І.І. Ключевський, М.М. Попович, М.Г. Бутенко, В.Ю. Симчера.- Патент, 1999
7. Мальська М.П. Управління персоналом у туризмі: теорія та практика. Навч. посіб. / М.П. Мальська, О.Ю.Бордун, І.З. Жук. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 234 с.
8. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу. Навч. посібник / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 360с.
9. Нечаюк Л.І. Готельно-есторанний бізнес: Менеджмент: Навчальний посібник. 3-тє видання / Л.І. Нечаюк, Нечаюк Н.О. - К.: Центр учбової літератури, 2009. – 344 с.
10. Петрович Й.М., Захарчин Г.М Організація підприємництва в Україні: Навчальний посібник для студентів ВНЗ / За ред. Петровича Й.М. Оксарт, 2000
11. Покропивний Б.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посіб. КНЕУ, 1998 Основи підприємницької діяльності (практичні аспекти): Навч. посіб / Б.М. Покропивний, С.Ф. Пунько. К.: Каменяр, 1997 р.
12. Пуцентайло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
13. Сокол Т.Г. Організація туристичної діяльності в Україні. Навч. посібник. – К.: Видавництво «Музична Україна», 2002. - 256с.
14. Туризм. Організаційні засади. Інформація. Інфор.-метод. Довідник. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2005 – 200 с.
15. Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії: Навчальний посібник. 3-тє вид. доповнене і перероб. - К.: Атіка, 2008. - 392 с.
16. Школа І.М. та ін. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник / За ред. проф. І.М.Школи. - Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. – 662с.

Інформаційні ресурси

1. tourlib.net/books_ukr/dyadechko21.htm
2. tourlib.net/books_ukr/dyadechko24.htm
3. tourlib.net/books_ukr/dyadechko31.htm -
4. pidruchniki.ws › Право
5. ua-referat.com/Сутність_і_зміст_підприєм.
6. ebooktime.net/book_58_glava_9_Тема_2.
7. library.if.ua/book/31/2027.html
8. buklib.net/books/25725/
9. bookdn.com/book_239_glava_3_2. &nbs.
10. www.pravo.vuzlib.org/book_z1738_page
11. tourlib.net/books_ukr/dyadechko23.htm
12. pulib.if.ua/part/342
13. b-ko.com/book_384_glava_7_2.1. Сутніс.
14. pulib.if.ua/part/8535
15. megalib.com.ua/.../134_11_Pidpriemnicke.
16. pidruchniki.ws › Право –
17. uazakon.com/document/.../isx03559.htm -
18. tourlib.net/books_ukr/pucentejlo25.htm -
19. library.if.ua/book/31/2052.html -
20. buklib.net/books/22939/ -
17. pidruchniki.ws › Туризм -

Навчально-методичне видання

Організація підприємницької діяльності в туризмі

Методичні рекомендації
Укладачі: *О.О.Маслиган, Н.С.Кампов*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26